

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת סנהדרין - דף עב

עבר על דברי תורה ונדון שעבר על דברי תורה, והתורה כדי להישר ולתקן ציורתה שלא יהיה בן סורר ומורה, והוא עבר, הרי נידון על שם עכשיו. ולא שייך שאין דנין את האדם רק על פי מעשיו של אותה שעה, כיון שהדין דן לפי מעשיו של אותה שעה, רק שהדין הוא על פי התורה, והתורה חייבה אותו על שם הסוף, ופשוט הוא. (עי' בעיונים על הדף גיטין פה, הבאנו מהלך אחר)

בן סורר ומורה נידון על שם סופו, **ביחס** לחטאיו היום מוגדר הוא כזכאי, **ומוטב ימות זכאי ואל ימות חייב במיתת רשעים** יש הנאה להם שאינם ממשיכים לחטוא והנאה לעולם שאינם מזיקים. **מיתת צדיקים** רע להם ורע לעולם. **יון ושינה** הנאה **לרשעים** שכאשר הם שיכורים וישימי אינם עושים חטאים. ואילו **לצדיקים** יין ושינה רע להם ולעולם. כאשר **הרשעים מפוזרים** טוב להם וטוב לעולם שאינם יכולים להתייעץ לעשות רע, ואילו **פיזור** אצל הצדיקים רע להם ולעולם. **התכנסות לרשעים** רע להם ולעולם, **התכנסות הצדיקים** טוב להם ולעולם. **שיש שקט ושלוה** רע לרשעים ולעולם שמתוך כך פנויים לעשות רע, **ולצדיקים** טוב להם ולעולם.

אמר רבי יוסי הגלילי, לא מסתבר שיתחייב בן סורר ומורה סקילה מאחר ואכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין, **אלא הגיעה תורה לסוף דעתו** וכו' יוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות וכו'.

הבא במחלת נהרג בלא עדים והתראה כיון שאם יעמוד בעל הבית על ממונו יהרגו. **בא במחלת ושבר** את החבית אם דמו של הבא במחלת מותרים פטור, שהתירו את דמו בתחייב בכך במיתה ואינו מת ומשלם. **ואם לא הותר דמו**, חייב על החבית.

ביאר רבא, הדין האמור בבא במחלת היות וחזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, **ואומר הנבא** אם יעמוד בעל הבית ולא יניח לקחת את ממונו אהרוג אותו, **וע"ז אמרו** הבא להרוג השכם להורג.

אמר רב בא במחלת ונטל כלים ויצא, פטור מלהשיב, **כיון** שקנה את הכלים בחיובו על נפשו. **אמר רבא** מסתבר שיטנו של רב באופן שאין הכלים בעין, **והאמת שרב אמר** אף באופן שהכלים בעין, שהרי באופן שאסור להרוג את הבא במחלת מתחייב הגנב בתשלומים, **א"כ מבואר** שנמצאים ברשותו של הגנב, כך באופן שהיה ניתן להורגו הכלים שייכים לו. **וזוהר רבא**, שהתורה העמידה את הכלים ברשותו רק לגבי חיובי אונס בממונות ולא לגבי קנין שעדיין ברשות הבעלים, כמו דיני שואל.

מבואר מדברי המשנה שדווקא שבר את החבית פטור מלשלם (אם הותר דמו), אבל באופן שהחבית בעין משמע שצריך להחזירה, **מבאר הגמ'** שאינו חייב להחזירה, **החידוש** באופן שלא הותר דמו חייב למרות ששבר ולא נטל, **והחידוש** שאפילו נעשה שלא בכונה, **ונשאר הגמ' בקושי** כי הדין היחיד הרי כבר למדנו שאדם מודע לעולם בין ער ובין ניקה.

שאל רבי יוסי בר אבוי, למדנו בבבליא גב ארנק בשבת, **אם מעשה הגניבה היה ואח"כ ההוצאה מרשות היחיד לרשה"ב**, חייב ממונו ומיתה. **אבל** באופן שגרר את הארנק והוציאו מרשות היחיד ובאותה עת קנה לגבי ממונות, אינו חייב ממונו כדון "קום ליה בדבריה מיניה. **מבואר שלא כר"ב** שהרי מדובר אפילו אם הארנק נמצא בעין בכ"ז אינו מחוייב להשיבו. **מבאר הגמ'** לשיטת רבא יעמיד שהוציא את הארנק והשליכו לנהר ואינו בעין.

נגב לבא כיון ע"י גנב שבא במחלת, ולאחר זמן באו הגנבים להחזיר לרבא **ולא הסכים לקבלם** אין שרב אמר שאין חייב השבה.

בפסוקים של הבא במחלת כתוב "אם זרחה השמש עליו **דמים לו**" מביאה הגמ' ב' ברייתות, **א**, אם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך, הרגהו. **ב**, אם ברור לך כשמש שיש לו שלום עמך, לא תהרגהו. והיה קשה **מה הדין בסתמא**, שהרי **מברייתא א'** מבואר שבסתם אל תהרגו, **ומברייתא ב'** משמע שבסתם יהרגו. **ביארה הגמ'** כאשר מדובר **באב** הבא מחתרת אצל בנו, לא יהרגו בסתמא כיון שרחמי האב על הבן ואין כאן "הבא להרוג". **ובבא הבן** לבא במחלת בסתמא יש לו דין של בא במחלת. **אמר רב**, כל גנב שיבא עלי במחלת דיונו כבר במחלת להרגהו, למעט רב מינא בר שילא **משום** שברור לי שהוא אוהב אותי כאב את בנו.

אמרה תורה "דמים" משמע ריבוי, לגבי היתר דמו ולגבי לא הותר דמו בין בשבת ובין ביום חול, **"שבת"** לרבות שאינו כמו חייבי מיתות ב"ד שאינם נהרגים בשבת. **מדרשת שלא הותר דמו בין בשבת בין בחול**, **ביאר רב ששת** לפקח עליו את הגל בשבת מותר באופן שלא בא על עסקי נפשות, ואם בא על עסקי נפשות אין מפקחים עליו את הגל.

"אם במחלת יצא אדם ונתן **והוכה ומת**", ודרשו שכל אדם רשאי להורגו, ובכל מיתה. **והחידוש** שכל אדם מותר להורגו ולא בעל הבית שלא עומד על ממונו, **והחידוש** שנהרג בכל מיתה למרות שכבר למדנו דין זה ברוצח שאם לא שייך להורגו בסייף נהרג בכל אופן, **והיה יושב** דרשה מיוחדת ברוצח "מות יומת", **וא"א ללמוד מרוצח** לכל מקום, היות ואף בגואל הדם נאמר "מות יומת" והם ב' פסוקים בהאם על דרשה אחת שאינם מלמדים לשאר מקומות.

ממה שאנמר "ומצא" למדו שלא דווקא מחתרת, אלא אף גנו קרפיפו וכו'. ונאמר "מחלתו" **לברייתא א'** היות ורוב גנבים באים במחלת. **לברייתא ב'** לומר שזה התראתו. ואין צורך להתרות שוב. (לרש"י "ותוס' לעיל מבואר שדווקא בא במחלת נהרג בלא התראה. עי' רמב"ם ט, ח, מגביה)

ל"ה אם קטן רודף אחר קטן להורגו, מותר להציל את הנרדף ע"י נטילת נפשו של הרודף, וסבר ר"ח שאין צורך התראה רודף קטן או גדול. **שאל רב חסדא**, מעובר שיצא ראשו מרחם אמו והאם מסוכנת, שאין נוגעים בהם למרות שהילוד מוגדר כרודף את אמו. **ביאר ר"ה**, כך הוא משמים.

הוצא להוכיח מדברי הברייתא, שהרף אחר הרודף ואומר לו שים לבך שהאדם שאתה רודף להורגו ישראל הוא וכן ברית והתורה אמרה וכו', אף שלא אמר אפ"כ הותר דמו של רודף. **זוהר חנה** ברייתא זו זה שיטת רבי יוסי ברבי יהודה שלא צריך התראה אולם צריך לומר לו שיש אסור בדבר, **שלישיתו** בחבר שיועיד מה אסור ומה מותר אין צריך התראה כלל. **מבואר בברייתא**, אם אמר הרודף אני יודע, לא הותר דמו. אם אמר אף על פי כן, הותר דמו. **מבואר** שצריך התראה. **מבאר הגמ'** שמדובר בשני עברי הנהר, ולא שייך לעצור את הרודף בנפשו, **לכך הוצאה התרה בו** כדי שיוכל להביא לב"ד ולהעיד עליו בתורת רוצח. **עוד ביארו אמר ר"ה** שאין צורך התראה כשיש מחתרת היא ההתראה כך דינו של רודף.

עיונים על הדף

מה ההבדל בין "ישמעאל" ל"בן סורר ומורה"?

מבואר בסוגיא לפנינו "רבי יוסי הגלילי אומר וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין לסיקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף גמגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב".

מבואר שמה שעשה עתה אין זה סיבה לחיוב, הרי ביחס לעונש סקילה שמוגדר בין המיתות החמורות בסה"כ אכל בשר ושתה יין, ונהי שזה בגניבה ונהי שלא בישלם כיאות כמבואר לעיל, אולם לא זה הסיבה המחייבת במיתה, אלא "הגיעה התורה לסוף דעתו" ובסופו של דבר ילסתם את הבריות. ואף כאן לא מצאנו עונש מיתה על "מלסטם את הבריות" לא מצאנו "סקילה" לשודדי דרכים, מבאר המהרש"א שהגמ' קיצרה ובאמת הכוונה שגייע ליד עבירות החמורות ביותר.

וצריך להשכיל, בעיקרה של קושיא כבר עמד רבינו אליהו מזרחי בביאור על התורה (בראשית כא, ז), אמרה תורה "וישמע אלקים את קול הנער ויקרא מלאך אלקים אל הגר מן השמים ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם".

כתב רש"י, דנו את ישמעאל "באשר הוא שם" לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבש"ע מי שעתידי זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר, והוא משיבם, עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק (ר"ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא וד"ק), אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזה "באשר הוא שם". והיכן המית את ישראל בצמא כשהגלה נבוכדנצר שנאמר (ישעיה כא) משא ערבר וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים היו ישראל אומרים לשבאים בבקשה מכם הולכינו אצל בני זודנו ישמעאל וירחמו עלינו שנאמר (שם כה) אורחות זודנים א"ת זודנים אלא זודים ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות נפוחים כסבורים ישראל שמלאים מים וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו הרוח נכנס בגופו ומת.

שאל רבינו אליהו מזרחי, מדוע בן סורר ומורה נהרג משום שירדה תורה לסופו, ומוטב ימות זכאי ואל ימות חייב, ואילו ההנהגה בישמעאל "באשר הוא שם", מה ההנהגה הראויה, האם לפי מעשיו שבאותה שעה כבישמעאל, א"כ לא היה ראוי להרוג את בן סורר ומורה, ואם ההנהגה היא על שם סופו כפי המבואר בבן סורר ומורה, א"כ מה ההבנה "באשר הוא שם".

ביאר המזרחי עת"ת, ישמעאל עדיין לא התחיל במעשה העבירה כלל. אולם בן סורר ומורה היו בו ניצני גניבה כאשר גנב מצביו ואכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין וזנים אותו על מה שעתידי לבקש לימודו ולא ימצא וכו'. וכך הביא בשפתי חכמים. הנחלת יעקב, ביאר, ישמעאל אינו מכור לעבירה, בניו לא דבוקים בעוון של המתת ישראל בצמא יש ויפשו מהחטא. אולם בן סורר ומורה דבוק בעונו של מכור לעוון הרע אינו יכול לעזובו על זה דנים אותו כבר עתה.

הגור אריה, תמה על ביאורו של המזרחי, שהרי בגמ' בר"ה למדו מהפסוק הנזכר בישמעאל שאין דינו של אדם אלא לפי מעשיו, משמע שמתחייבים רק למעשים שכבר עשה האדם, ולא למעשים עתידיים שיעשה, א"כ מה שייך לומר שדנים בן סורר על מה שיעשה בעתיד, משום שכבר עשה מעט.

ביאר הגור אריה, יש הבדל בין הדין בבית דין של מעלה לבין הדין המוטל לפתחו של הבית דין בעולם הזה, כי בית דין התחתון דנין את האדם על פי החכמה של תורה, ולפיכך דנין את האדם "מוטב שימות זכאי ואל ימות חייב", וכל ד' מיתות אינה רק לנקותם מן עונש שלמעלה, שכל המומתים מתכפרים.

מענה מבואר החילוק ברור, כאשר דנים בבית דין של מעלה הנושא הוא כפרה, לכן צריך לשקול את המעשים שעשה בפועל "באשר הוא שם" לא על שם הדברים שעדיין לא עשה. אולם בית דין התחתון הם באים לסלק רשעותו של זה ומביאים אותו לידי צדקותו, ולכך דנים על כל הפנימיות שתהיה בנפשו ולכך אמרו ימות זכאי.

עוד ביאר הגור אריה (עקרי הדברים שארנו בלשונו, הוספנו מעט ביאור להבנת הנושא), ועוד שביט דין התחתון דנין על פי התורה שנתן לנו השם יתברך, וזהו דין בית דין התחתון שדנין שעבר דברי תורה, ועל פי התורה חייב בן סורר ומורה, והרי אנו דן אותו בדין של עכשיו, ואין חילוק בן דין סורר ומורה ובין דין אחר שחלל שבת, שזה עבר על דברי תורה ונידון עליו, וזה גם כן עבר על דברי תורה ונידון עליו עכשיו.

בן סורר ומורה עצם הדין זה לא כי בעתיד יעשה עבירות, אלא התורה אמרה לדון אותו עכשיו על מה שעשה עכשיו, זה דינו זה חוקו, ולא שייך להקשות מדוע אנו דנים על שם העתיד, אין זה נכון כמו מי שחילל שבת צריך לדון אותו, אף מי שאכל תרטימר בשר ושתה יין צריך לדון אותו. כי זה שמו וכן דינו, נכון שהתורה אמרה כי התורה ירדה לסוף דעתו לזיונה לדון על שם סופו שיהיה רע, ולהקשות למה ציוה התורה לדון אותו על שם סופו???, ודאי אין זה קשיא, שהתורה תיקון לכל דבר על שם סופו, כי היא החכמה והדעת שנתן לנו, והוא